

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	กลุ่มอาคารแบบไทยประเพณีที่พระราชวังสนามจันทร์	111
4.2	การเปรียบเทียบรูปแบบและที่มาซุ้มพระทวารภายในพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์	112
4.3	เปรียบเทียบบัวหัวเสาพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์	112
4.4	เปรียบเทียบการใช้เส้นสีเทาในงานออกแบบหน้าบันพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์	113
4.5	เปรียบเทียบการประดับกรอบซุ้มพระที่นั่งวัชรสีมาและกรอบซุ้มหน้าต่าง วัดดุสิตาราม	113
4.6	เปรียบเทียบหน้าบันด้านทิศตะวันออกพระที่นั่งวัชรสีมา	114
4.7	เปรียบเทียบพระที่นั่งปาฏิหาริย์ทศไฉนและพระที่นั่งสนามจันทร์ใน พระบรมมหาราชวัง	115
4.8	เปรียบเทียบกลุ่มอาคารแบบตะวันตกที่พระราชวังสนามจันทร์	116
4.9	เปรียบเทียบพระที่นั่งพิมานปฐมกับตำหนักมหาราช อ่างศิลา	118
4.10	เปรียบเทียบรายละเอียดพระที่นั่งราชฤดีและพระที่นั่งสีตลาภิรมย์	120
4.11	เปรียบเทียบพระรามราชนิเวศน์กับอาคารแบบบารอคเยอรมัน	129
4.12	พระที่นั่งศรีสุทโธนิवासและพระที่นั่งอุดมวนาภรณ์	132
4.13	พระที่นั่งเทวราชย์สภารมย์	133
4.14	เปรียบเทียบแผนผังหอประชุมโรงเรียนวชิราวุธและโบสถ์แบบลาตินครอส	143
4.15	รายละเอียดของอาคารหอประชุมส่วนที่รับอิทธิพลศิลปะโกธิค	143
4.16	รายละเอียดของอาคารหอประชุมส่วนที่รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมไทย	144
4.17	เปรียบเทียบหน้าบันอาคารหอประชุมและตราพระราชลัญจกร	144
4.18	เปรียบเทียบมุขด้านหน้าอาคารแต่ละคณะ	146
4.19	เปรียบเทียบลักษณะเด่นขององค์ประกอบแต่ละคณะ	147
4.20	การเปรียบเทียบรายละเอียดของตึกบัญชาการ	152
4.21	ลวดลายหน้าบันตึกบัญชาการ	153
4.22	การเปรียบเทียบอนุสาวรีย์ทหารอาสาและเจดีย์ทรงปราสาทยอดวัดเจดีย์ 7 แถว	155
4.23	การเปรียบเทียบซุ้มอนุสาวรีย์ทหารอาสาที่ซุ้มในสถาปัตยกรรมสมัยสุโขทัย	155
4.24	การเปรียบเทียบเจดีย์ยุทธหัตถีตามแบบพระราชนิยมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ และเจดีย์ยุทธหัตถี จังหวัดตาก	158
4.25	ตัวอย่างรายละเอียดของสะพานชุดเจริญ	160
4.26	รายละเอียดของสะพานเจริญศรัทธา	161
4.27	การเปรียบเทียบพระชัยวัฒน์ของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี	164

ตารางที่		หน้า
4.28	เปรียบเทียบพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี	165
4.29	การเปรียบเทียบพระแก้วมรกตและพระแก้วมรกตน้อย	167
4.30	เปรียบเทียบพระร่วงโรจนฤทธิ์กับพระพุทธรูปประทับยืนในวัดมหาธาตุ สุโขทัย	169
4.31	เปรียบเทียบรูปแบบพระคเณศ	171
4.32	เปรียบเทียบประติมากรรมท้าวหิรันยพนาสูรและเทวรูปพระนารายณ์ในศิลปะอยุธยา	174
4.33	ประติมากรรมพระแม่ธรณีบีบมวยผมและประติมากรรมน้ำพุหน้าสถานีรถไฟหัวลำโพง	176
4.34	จิตรกรรมภายในโดมพระที่นั่งอนันตสมาคม	178
4.35	เปรียบเทียบเทพชุมนุมที่วิหารหลวงและเทพชุมนุมแบบไทยประเพณี	180
ก-1	สรุปเหตุการณ์สำคัญและงานศิลปกรรมที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้าง	222

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า	
2.1	สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชในชุดฉลองพระองค์กรมทหารราบเบาเดอรัม	10
2.2	พระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	12
2.3	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเสียบพระนครในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก	13
2.4	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งทหารเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1	23
2.5	บางส่วนของเมืองจำลองดุสิตธานี ที่เคยตั้งอยู่ในพระราชวังพญาไท	26
2.6	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์เสื้อป่า	33
3.1	แผนผังบริเวณพระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม พ.ศ. 2469	36
3.2	พระที่นั่งอภิมหามุข พระที่นั่งพิมานปฐม และพระที่นั่งวัชรนิรมยา	37
3.3	พระที่นั่งพิมานปฐม และพระที่นั่งวัชรนิรมยา	37
3.4	พระที่นั่งพิมานปฐม	38
3.5	มุขกระสันเชื่อมต่อพระที่นั่งพิมานปฐมกับพระที่นั่งวัชรนิรมยา	38
3.6	จิตรกรรมฝาผนังเทพพนมในหอพระเจ้า พระที่นั่งพิมานปฐม	39
3.7	ภาพหุ่นมานและครุฑกำลังยืนอยู่ด้วยกันโดยมีมารแบก	40
3.8	พระที่นั่งวัชรนิรมยา	41
3.9	หน้าบันมุขเด็จพระที่นั่งวัชรนิรมยา	41
3.10	พระที่นั่งวัชรนิรมยาด้านทิศตะวันออก	41
3.11	พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ เห็นแนวที่เชื่อมต่อกับพระที่นั่งวัชรนิรมยา	42
3.12	พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ ด้านหน้า (ทิศเหนือ)	42
3.13	เทวาลัยคเณศร์	43
3.14	พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์	44
3.15	พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์	45
3.16	พระตำหนักทับขวัญ	45
3.17	พระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศไนย	46
3.18	พระที่นั่งราชฤดี	46
3.19	พระที่นั่งสถลธาริรมย์	47
3.20	พระที่นั่งอนันตสมาคมด้านหน้า (ทิศใต้)	48
3.21	พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน	50
3.22	แผนผังบริเวณพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน	51

ภาพที่	หน้า	
3.23	ภาพลายเส้นด้านหน้าพระที่นั่งสโมสรเสวกามาตย์	51
3.24	พระรามราชนิเวศน์หรือพระราชวังบ้านปืนทางด้านทิศใต้	52
3.25	พระราชพิธีวางศิลาฤกษ์พระรามราชนิเวศน์สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว	53
3.26	พระราชวังพญาไทเมื่อครั้งเป็นโรงแรมพญาไทสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัว	55
3.27	แผนผังพระราชวังพญาไท	56
3.28	พระที่นั่งพิมานจักรี	57
3.29	ห้องพิพิธภัณฑสถานในพระที่นั่งพิมานจักรี	57
3.30	ห้องบรรณาคมนหรือห้องสมุด	58
3.31	ภาพพญามังกรห้าเล็บในห้องบรรณาคม	58
3.32	ลวดลายตกแต่งภายในพระที่นั่งพิมานจักรี	58
3.33	ลวดลายตกแต่งภายในพระที่นั่งพิมานจักรีบริเวณโถงกลมด้านหน้า	58
3.34	พระที่นั่งไวกูณฐเทพยสถาน	59
3.35	การตกแต่งภายในห้องบรรทมชั้นสาม พระที่นั่งไวกูณฐเทพยสถาน	59
3.36	พระที่นั่งศรีสุทธารนิवास	60
3.37	การตกแต่งภายใน พระที่นั่งศรีสุทธารนิवास	61
3.38	ลวดลายตกแต่งเพดาน พระที่นั่งศรีสุทธารนิवास	61
3.39	พระที่นั่งอุดมวนาภรณ์	61
3.40	บานประตูกระจกเขียนลายกุหลาบ พระที่นั่งอุดมวนาภรณ์	62
3.41	บันไดพระที่นั่งอุดมวนาภรณ์	62
3.42	พระที่นั่งเทวราชสภารมย์	63
3.43	หลังคาทรงโดมภายในพระที่นั่งเทวราชสภารมย์	63
3.44	จิตรกรรมบริเวณหน้าบันด้านใน พระที่นั่งเทวราชสภารมย์	63
3.45	พระตำหนักเมขลารูจี	64
3.46	สวนโรมันหลังพระที่นั่งพิมานจักรี	64
3.47	แผนผังสิ่งปลูกสร้างพระปฐมเจดีย์	66
3.48	ภาพถ่ายเก่าในพระวิหารพระประสูติ	68
3.49	วิหารด้านทิศเหนือประดิษฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์	69
3.50	ระเบียงคดที่ล้อมองค์พระปฐมเจดีย์แลเห็นวิหารทิศที่ท้ายชั้นชกับระเบียงคด	70
3.51	ผังบริเวณโรงเรียนวชิราวุธเมื่อแรกสร้าง	71
3.52	หอสวดหรือหอประชุมโรงเรียนวชิราวุธ	72

ภาพที่	หน้า
3.53 การตกแต่งภายในทอสวดหรือหอประชุมโรงเรียนวชิราวุธ	73
3.54 การประดับลวดลายหน้าบันหอประชุมด้านทิศตะวันออก	73
3.55 การประดับลวดลายหน้าบันหอประชุมด้านทิศเหนือ	73
3.56 ภาพถ่ายเก่าคณะดุสิตก่อนถูกระเบิดในสงครามโลกครั้งที่ 2	74
3.57 อาคารคณะผู้บังคับการ	75
3.58 งานประดับตกแต่งอาคารคณะผู้บังคับการ	75
3.59 อาคารคณะพญาไท	76
3.60 การตกแต่งลวดลายอาคารคณะพญาไท	76
3.61 อาคารคณะจิตรลดา	77
3.62 การตกแต่งอาคารคณะจิตรลดา	77
3.63 อาคารคณะดุสิต	78
3.64 การตกแต่งอาคารคณะดุสิต	78
3.65 ตึกบัญชาการหรืออาคารคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	79
3.66 แผนผังและลายเส้นตึกคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	80
3.67 ประติมากรรมปูนปั้นครุฑยุคนาคและตราอาร์มแผ่นดินที่หน้าบันมุขกลางและ การประดับทางหงส์แบบหัวนาคเลียนแบบปราสาทเขมร	81
3.68 งานตกแต่งอาคารมหาจุฬาลงกรณ์	81
3.69 งานประดับกรอบซุ้มหน้าต่างและประตูอาคารมหาจุฬาลงกรณ์	81
3.70 พระราชพิธีบรรจุนิติของทหารที่อนุสาวรีย์ทหารอาสา	82
3.71 อนุสาวรีย์ทหารอาสา	83
3.72 การประดับชั้นหลังคาอนุสาวรีย์ทหารอาสา	83
3.73 สภาพพระเจดีย์ยุทธหัตถีซึ่งเชื่อว่าถูกสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนเรศวรฯ	84
3.74 แบบพระเจดีย์ยุทธหัตถีที่กรมศิลปากรร่างทูลเกล้าถวาย	85
3.75 สะพานเจริญรัช 31	86
3.76 สะพานเจริญราษฎร์ 32	86
3.77 ประติมากรรมพระยานาคประดับสะพานเจริญราษฎร์ 32	86
3.78 สะพานเจริญศรี 34	87
3.79 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเปิดสะพานเจริญศรี 34	88
3.80 สะพานเจริญสวัสดิ์ 36 ในอดีต	89
3.81 สะพานเจริญศรีท่าข้ามคลองเจดีย์บูชาเพื่อไปยังองค์พระปฐมเจดีย์	90
3.82 การก่อสร้างสะพานพระราม 6	91
3.83 การยกทาสขึ้นสุดท้ายเพื่อนำไปประกอบตรงกลางสะพานพระราม 6	91

ภาพที่	หน้า
3.84 พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	92
3.85 พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลเมื่อถอดตาลปัตรออก	92
3.86 พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	93
3.87 พระแก้วมรกตน้อย	94
3.88 ด้านหลังพระแก้วมรกตน้อย	94
3.89 พระร่วงโรจนฤทธิ์	95
3.90 ประติมากรรมพระคเณศ ในพระราชวังสนามจันทร์	96
3.91 ศาลท้าวหิรัญยพนาสูร	97
3.92 ประติมากรรมท้าวหิรัญยพนาสูร	97
3.93 ประติมากรรมพระแม่ธรณีบีบมวยผม	98
3.94 ชุ่มประดิษฐานประติมากรรมพระแม่ธรณี	98
3.95 ภาพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในโดมพระที่นั่งอนันตสมาคม	99
3.96 การผูกสายบนเพดานบริเวณโถงยาวพระที่นั่งอนันตสมาคม	100
3.97 จิตรกรรมภายในพระวิหารหลวง ถ่ายจากองค์พระปฐมเจดีย์	101
3.98 จิตรกรรมภายในพระวิหารหลวง ผนังด้านทิศตะวันตกเป็นภาพองค์พระปฐมเจดีย์	102
3.99 ภาพปฤษฎณา	102
3.100 ภาพศิลปะศรีไม่กินกัน	103
3.101 ภาพนายทหารถือธงไตรรงค์	103
3.102 ภาพอย่าลืมนะครับ	104
3.103 ภาพไม่มีแผ่นดินจะอยู่เสียแล้ว ต้องไปพึ่งสหาย	105
3.104 ภาพอธรรมานุสาวรีย์	105
3.105 มหาเสวกนายก	106
3.106 ภาพเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี (ม.ร.ว.ปุ้ม มาลากุล)	106
3.107 มหาดไทยนายก	106
3.108 เจ้าพระยาสุรสีห์หาวิสิฐศักดิ์ (เชย กัลยาณมิตร)	106
3.109 ภาพวาดพระองค์เอง (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)	107
3.110 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	107
3.111 ภาพท้าวทุษยันต์ตีต๋นกลางป่า	108
3.112 ภาพท้าวทุษยันต์เห็นนางศกุนตลาเป็นครั้งแรก	108
3.113 ภาพพระนเรศวรเป็นเจ้า	108
4.1 ลายเส้นด้านข้างพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ที่เชื่อมต่อกับพระที่นั่งวัชรนิรมยา	111
4.2 แผนผังกลุ่มพระที่นั่งพิมานปฐมและพระที่นั่งอภิรมย์ฤดี	117

ภาพที่	หน้า
4.3	123
4.4	127
4.5	128
4.6	128
4.7	131
4.8	134
4.9	135
4.10	135
4.11	136
4.12	136
4.13	142
4.14	149
4.15	149
4.16	151
4.17	151
4.18	156
4.19	172
4.20	175
4.21	180
4.22	181
4.23	183
4.24	183
4.25	184
4.26	185
4.27	187